

súak és az ún. fehérgallérosok körében, de csak mint magántisztviselők, mert államhivatalnok nemigen akadt köztük. A bányászat és a nehézipar azonban csak keveset foglalkoztatott. Jövedelemmegoszlásukról nincsenek adataink, de az Erdélyre vonatkozó tanulmányokból kiderül, hogy az ott élő zsidóknak igen nagy hányada éppen csak megélt, és sokan voltak a zsidó közösség nagylelkűségére utalva. A legtöbb szegény zsidó a zsúfolt északnyugati zsidó központokban élt.

Sok zsidó volt teli illúziókkal, és várt sokat attól, hogy a románok uralmát a magyaroké váltja fel, ámde egykettőre jött a csalódás, a kiábrándulás. Észak-Erdély megszállása 1940. szeptember 13-án befejeződött, s a katonai hatóságok azonnal bevezették a Magyarországon már előzőleg hatályba léptetett zsidóellenes intézkedéseket. A zsidó lapokat betiltották, és ez lett a sorsuk a nem kifejezetten vallásos egyleteknek, szövetségeknek is.⁹⁵ Az erdélyi demokratikus, mérsékelt beállítottságú sajtóval sem bántak másként. A helyi lapokat, folyóiratokat átszervezték, hogy a jobboldal szócsöveiként működjenek tovább, a liberális hírlapírókat, például Balogh Edgárt, Jordáky Lajost elnémították. A kolozsvári *Hitel*, *Pásztortűz* és *Katolikus Szemle* hangot váltott, munkatársaik egy része nemkülönben, olyanok is, akik egészen addig mérsékelt beállítottságúak voltak, most köpönyeget fordítottak, és beálltak a fasizmus szószólói közé. Még a kolozsvári lapoknál is hevesebb antiszemita uszításba kezdtek a kisebb városokban megjelenő újságok, így a dési *Szamosvölgye*, a sepsiszentgyörgyi *Székelly Nép* és a gyergyószentmiklósi *Gyergyói Lapok*. Jobbraátot csináltak a különféle gazdasági és társadalmi egyletek, a Baross Szövetség, a Hangya Szövetkezet, a Wesselényi Lövészegylet, de még az Erdélyi Helikon is, amely Nyíró Józsefnek, a szélsőjobboldal „irodalmi képviselőjének” befolyása alá került.⁹⁶

Különösen a Székelyföld négy „szent” magyar megyéjére nehezedett a hadsereg nyomása. A terület zsidóságának állampolgárságát felülvizsgálták, sokukat „kétes” állampolgárságúnak minősítették és őrizetbe vették. A katonai kormányzat kezdeményezésére hozott zsidóellenes intézkedéseket folytatták, sőt még meg is tetézték a polgári hatóságok. Kíméletlenül megszorogatták a zsidóságot gazdaságilag, és megnehezítették iskoláztatásukat. Akik az üzleti életben tevékenykedtek vagy szabadfoglalkozást űztek, ki tudták játszani a törvényeket vagy találtak kiskapukat, viszont a köztisztviselőket kevés kivételtől eltekintve elbocsátották, az állami gimnáziumokból és felsőfokú tanintézetekből elbocsátották a zsidó tanulókat, szinte teljesen kizárván őket az állami oktatási rendszerből. A *numerus clausus*t oly mértékig hajtották túl, hogy a legtöbb visszacsatolt vármegyében gyakorlatilag a *numerus nullus* érvényesült.⁹⁷ Az erdélyi zsidóság vezetői ezt a problémát úgy hidalták át, hogy Kolozs-